

OBSAH A ZPRACOVÁNÍ JEDNOTLIVÝCH HESEL

Podle svého předmětu se hesla LČL dělí do dvou základních kategorií: jednu tvoří hesla *osobní* (autor a překladatel krásné literatury, literární kritik, historik a teoretik, tiskař aj.), druhou hesla *věcná* (anonymní literární dílo, literární nebo kulturní spolek a organizace, nakladatelství, beletristický, kritický, vědecký časopis, sborník, almanach aj.). Přestože osobní i věcná hesla obsahují údaje různé povahy a rozsahu, směřují k pokud možno jednotnému postupu a způsobu uvádění informací. Skládají se ze *záhlaví*, zahrnujícího titul hesla, základní časové vymezení (v osobních heslech i údaj o místě narození a úmrtí) a stručnou orientační charakteristiku, z *výkladové pasáže* a většinou také z relativně samostatné *bibliografické části*.

Záhlaví

a) K titulu hesla. Název osobních hesel tvoří zpravidla jméno, jímž autor podpisoval své literární práce a pod nímž je nejčastěji uváděn v odborné literatuře. Jestliže tedy používal pro celé své dílo literárního jména (pseudonymu), které se zcela vžilo, není názvem hesla autorovo občanské jméno. Občanské jméno však zůstává základním titulem hesla v případech, kdy vžitě literární jméno pokrývá jen část autorova díla (Vladimír Drnák — Jan Václav Rosůlek) nebo přistupuje k občanskému jménu jako stálý přídomek (Václav Beneš Třebízský). V obou těchto případech, stejně jako v případech provdaných autorek (Marie Pujmanová-Hennerová), užívá LČL pro orientaci odkazových hesel. Bez nich se neobešla ani evidence autorů a anonymních děl starší české literatury (latinská a česká verze osobních jmen a názvů děl, rozkolísaný úzus v citacích autorů podle příjmení či přídomku aj.); u některých památek starší české literatury byl jako titul základního hesla volen incipit. Za titul věcných hesel z novější české literatury je zásadně voleno frekventovanější anebo (jestliže se oficiální název dané instituce či periodické publikace postupně měnil) nejnovější pojmenování (např. Národní muzeum, Časopis Národního muzea; dřívější názvy jsou v hesláři zachyceny formou odkazů).

b) K místním údajům. Místa na území ČSSR (od konce 18. století) určujeme v první řadě historicky adekvátním názvem obce (tištěn kurzívou); pokud byla obec přejmenována nebo přičleněna k jiné obci, zachycujeme dnešní stav v závorce; jako základní pramen sloužily Retrospektivní lexikon obcí ČSSR 1850—1970 (1978) a Statistický lexikon obcí ČSSR 1974 (1976). Pro orientaci jsou jména menších obcí zpravidla určena nejbližším větším nebo známějším místem; stejně postupujeme při shodných názvech více obcí. (Ve výkladové pasáži pak uvádíme místní jména — včetně názvů menších lokalit i větších územních celků — vesměs v jejich dobové podobě a zpravidla je nepřičleňujeme k dnes platným správním celkům. Obdobně zachováváme dobový úzus i v záhlaví hesel ze starší české literatury.) Podoba místních jmen v zahraničí se převážně řídí současným územ; pokud jde o jejich zčešťování, navazuje LČL na praxi čtyřdílného Příručního slovníku naučného (1962—67); jméno místa je v závorce doplněno údajem o zemi, příp. o státu, k jehož území náleží dnes.

Výkladová pasáž

První oddíl této pasáže obsahuje chronologicky postupující výklad o životě (osobní hesla) nebo o genezi a vývoji (věcná hesla) daného jevu; přihlíží přitom i k jeho mimoliterárním souvislostem. V heslech časopisů (i některých dalších publikací) jsou z praktických důvodů v úvodu tohoto oddílu shrnuta základní bibliografická data: titul a podtitul, redaktor (event. hlavní spolupracovníci), majitel a vydavatel, periodicitu, příp. přílohy.

Další oddíl výkladu obsahuje vlastní literární charakteristiku jevu; jejím minimálním cílem (na který se omezujeme u jevů málo známých a dosud neprozkoumaných) je žánrový a tematic-

ký popis; existují-li k tomu předpoklady, je tento popis doplněn dalšími hledisky, především konkrétním začleněním jevu do literárního procesu. V rozsahu této části — tj. v zevrubnosti literární charakteristiky — se uplatňuje zřetel k významu daného literárního jevu.

Bibliografická část

Rozsah i vnitřní členění se řídí povahou shrnutých informací. Nejrozsáhlejší a nejdiferencovanější bibliografické údaje obsahují většinou osobní hesla; zejména k některým věcným heslům byl bibliografický materiál natolik kusý, že bylo účelnější zahrnout všechny faktografické údaje do výkladové pasáže.

Rubrika PSEUDONYMY, ŠIFRY obsahuje soupis autorových pseudonymů a šifer, uspořádaných abecedně podle mechanického sledu písmen. Obrazové šifry uvádíme jen ve výběru, orientovaném na nejdůležitější a v autorově publikační činnosti nejfrekventovanější značky. Ve zvláštních případech jsou jednotlivé pseudonymy a šifry opatřeny anotací, která blíže určuje místo nebo dobu jejich používání. Základním východiskem rubriky byla publikace J. Vopravila Slovník pseudonymů v české a slovenské literatuře (1973).

Rubrika PŘÍSPĚVKY *in* registruje v abecedním pořadí názvy periodik, almanachů a sborníků, do nichž autor přispíval nebo v nichž byly po jeho smrti poprvé otištěny některé jeho práce. Názvy publikací jsou doplněny (existují-li bibliografické podklady) informací o letech nebo o počátečním roce přispívání, ve výjimečných případech také o druhu příspěvků nebo o jednotlivých zvlášť významných přispěvcích.

Rubrika KNIŽNĚ obsahuje přehled autorových vlastních publikací mimo bibliofilie a soukromé tisky (ty LČL registruje jen v případech, že obsahují práce, které jinak knižně nevyšly). Názvy publikací jsou zde citovány v originální podobě (na rozdíl od výkladové části, v níž se někdy užívá uzuálních českých verzí cizojazyčných titulů), a to s případnou transliterací nebo pravopisnou úpravou podle běžných edičních zásad. Původní formální úpravu titulních listů nezachováváme; údaje provázající vlastní titul díla („napsal“, „přeložil“, „sestavené od“ aj.) reprodukuje jednotným způsobem. Tituly uvádíme většinou v plném znění (krácení některých obsírných či vícedílných názvů je vyznačeno třemi tečkami), zpravidla bez podtitulů, v chronologickém pořadí podle prvního vydání. Místa vydání se obecně uvádějí jen u děl vyšlých mimo území dnešní ČSR, u děl starší české literatury se uvádějí i místa na našem území mimo Prahu. Vročení se řídí titulním listem, případně tiráží; knihy bez vročení jsou anotovány zkratkou b. d., která je pokud možno doplněna datem zjištěným a ověřeným podle jiných pramenů. V soupisu autorovy původní beletrie a prací o literatuře jsou kromě prvních vydání připomenuta ta další vydání, v nichž sám autor podstatně zasáhl do struktury díla, a nejdůležitější kritické nebo podrobně komentované edice. (Celkový počet vydání se kromě zcela ojedinělých výjimek neuvádí.) V případech, kdy autor opakovaně měnil skladbu určitých souborů (většinou povídkových), je každý z nich zaznamenán samostatně pod svým titulem se stručnou anotací o provenienci a skladbě celku. Značkou nebo slovně je u původních děl vyznačen i žánr, pokud nevyplývá přímo z názvu. U divadelních her (mezi něž se bez zvláštního odlišení zahrnují i hry loutkové) bývá rok knižního vydání podle možností doplněn (existují-li bibliografické podklady) i letopočtem premiéry. V zásadě chronologicky je uspořádán i soupis knižně vydaných překladů; tituly překladů z díla téhož spisovatele jsou řazeny za sebou. Transkripce a pravopis jmen cizích autorů jsou přizpůsobeny dnešnímu úzu; v ruských jménech převádíme azbuku do latinky podle zásad tzv. běžného přepisu; jména cizích ženských autorek citujeme v bibliografické části (v souladu s Pravidly jmenného katalogu, 2. opr. a dopln. vyd. 1969) v nepřechýlené podobě. Oddíl Ostatní práce uvádí jmenovitě jen díla z oboru společenských věd; z jiných oborů, daných většinou autorovou občanskou profesí, vyjmenovává jen vybraná základní díla, ostatní publikace charakterizuje globální informací. Oddíl Výbory neregistruje publikace charakteru školních příruček, stručných výborů pro mládež a příležitostných tisků. V přehledu souborných vydání se na rozdíl od ostatních oddílů uvádějí i nakladatelství; jednotlivé záznamy bývají mimoto doplněny upozorněním na práce, jež byly v tom kterém souboru zveřejněny v knižní podobě poprvé.

Rubrika SCÉNICKY registruje původní a přeložené hry, které nebyly publikovány knižně.

Rubrika KORESPONDENCE podává chronologický přehled časopisecky i knižně vydaných dopisů psaných autorem. Byl-li některý už tištěný soubor korespondence vydán v novější nebo úplnější edici, uvádí se jen toto novější vydání.

Rubrika REDIGOVAL je při větším množství údajů tříděna podle druhů publikací (periodika, sborníky, knižnice), doba redigování se udává v letech (ne podle ročníků publikací). Pokud není údaj o redaktorství výslovně uveden v dané publikaci, jsou informace o autorově působení v redakcích novin, časopisů aj. obsaženy v životopisném oddílu výkladové pasáže. Členství v redakčních radách (i když je bibliograficky doloženo) neregistrujeme.

V heslech z oblasti starší literatury byly navíc zařazeny rubriky RUKOPISNĚ a EDICE; druhá z nich zahrnuje mj. i soupis korespondence.

Rubrika BIBLIOGRAFIE registruje (v osobních i věcných heslech) tiskem vydané i formou účelových publikací rozmnožené bibliografické soupisy, pokud obsahují více údajů než rubrika KNIŽNĚ. Existuje-li takových soupisů víc a zahrnují-li novější z nich všechny údaje soupisů starších, uvádí se většinou jen práce poslední jakožto materiálově nejúplnější. Ze souhrnných bibliografických soupisů odkazuje LČL jen na jednotlivá čísla Knihopisu českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce 18. století (1925–67), který obsahuje podrobnější údaje, než mohou uvést hesla LČL.

Rubrika LITERATURA je v osobních i věcných heslech rozčleněna do dvou chronologických řad. První z nich uvádí soupis samostatných knižních monografických publikací (včetně publikací vyšlých v cizině). Druhá pak podává výběr z ostatní odborné a kritické literatury věnované danému předmětu; zaznamenává studie vydané v časopisech a sbornících, ucelené partie obsažené v publikacích širšího tématu, vybrané recenze, kritiky, polemiky, nekrology, předmluvy, doslovy apod. (Pro nesoustavnost bibliografických informací se tu neuvádí zahraniční a zpravidla ani regionální literatura předmětu.) Časově a tematicky shodné příspěvky z periodik (recenze téhož díla, diskuse, polemiky, nekrology, jubilejní stati) jsou většinou shrnovány do ucelených, společnou anotací opatřených sérií bibliografických záznamů; v těchto a podobných případech pak často vynecháváme i tituly jednotlivých článků, pokud jsou dostatečně určeny ostatními bibliografickými údaji (datum v denním tisku, stránka). Vročení periodických publikací se datuje kalendářním rokem, ne pořadovými čísly ročníků. V rubrice se neuvádějí základní biografické a bibliografické příručky a speciální i všeobecně naučné slovníky, které představují pro LČL jeden z fondů jeho informací a na něž upozorňujeme na jiném místě předmluvy. Necitujeme rovněž syntetizující literárněhistorická díla, k nimž se přihlíželo při koncepčním i faktografickém zpracování výkladových i bibliografických částí jednotlivých hesel (Literatura česká devatenáctého století 1–3, 1. vyd., 1902–07, J. Král: Česká prozodie 1, 1909; M. Hýsek: Literární Morava v letech 1849–1885, 1911; R. Jakobson: Základy českého verše, 1926; J. Vlček: Dějiny české literatury 1–2, 5. vyd., 1960; aj.). Výjimečně jsou v heslech ze starší české literatury jmenovány práce: J. Jireček: Rukověť k dějinám literatury české... (1875–76) a Rukověť humanistického básnictví... (1966–73), které mimořádným množstvím konkrétních informací sloužily přímo jako základ některých hesel.